

**КУЛІНИЧ М.А.,
кандидат історичних
наук, професор,
ректор**

*Дипломатична академія
України
при МЗС України*

**ПІДГОТОВКА
ДИПЛОМАТІВ ХХІ
СТОЛІТТЯ:
УКРАЇНСЬКА
МОДЕЛЬ І
СВІТОВА
ПРАКТИКА**

Сьогоднішній світ формується в умовах нарощування принаймні двох основних тенденцій, які суттєво змінюють існуючу структуру міжнародних відносин – це подальша глобалізація та інтеграція сучасного світопорядку.

Глобалізаційний процес, який має багато складових – політичну, економічну, науково-технічну, гуманітарну – спричинив справжній цивілізаційний вибух, який спроможний змінити поступ розвитку людства.

Нове міжнародне середовище, і відмінні від попередніх умови національного розвитку поставили перед Україною завдання підготовки дипломатичних кадрів, котрі в інтелектуальному, соціокультурному і професійному відношенні відповідали б цим реаліям сучасного світу.

Серед основних детермінант глобалізації, яка не обминає своїми наслідками жодну країну і дипломатичну службу світу, необхідно назвати наступні:

· поєднання внутрішніх і зовнішніх політичних, економічних і культурних чин-

ників та інтересів в єдиний мультиполярний інтеракційний простір, який на сьогодні є реальним втіленням міжнародних відносин;

- глобалізація економічного розвитку і, як наслідок, економізація зовнішньополітичної діяльності;
- регіоналізація світового економічного простору з виділенням трьох інтеграційних масивів: Європа, Північна Америка та Східна Азія;
- тенденція до асиметрії у відносинах між країнами глобального "центру" і "світової периферії";
- збереження і поглиблення розриву на рівні соціально-економічного розвитку багатих та бідних країн;
- загрози, виклики і ризики соціально-економічного, воєнно-політичного та екологічного характеру епохи глобалізації;
- глобалізація тероризму і виникнення так званих "асиметричних загроз";
- інформаційно-комунікаційна революція, і як одне з її проявів – бурхливий розвиток Інтернету;
- формування в рамках Європейського Союзу єдиного освітнього простору (Болонський процес);
- значне збільшення нових (насамперед недержавних) учасників міжнародних відносин при зміні функцій традиційних міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, ОБСЄ та ін.;
- демократизація міжнародних відносин і все більш активна участь у них різних соціально-економічних груп, політичних сил та індивідуумів;
- поступове скорочення фінансування дипломатичних представництв і служб, як наслідок глобалізації та завершення періоду міжсистемної конфронтації;
- перетворення закордонних дипломатичних місій у "сервісні заклади", покликані виконувати обслуговуючі функції та займатися практично всіма аспектами національної зовнішньої політики;
- зростання ролі багатосторонньої дипломатії при одночасній "перекваліфікації" двохсторонньої дипломатії для виконання нових функцій;
- поліпшення чисто професійних чинників: ріст конкуренції між кар'єрними дипломатами і представниками ділових кіл, у тому числі приватного бізнесу, на заміщення вакансій МЗС, а також зростання психологічних труднощів і професійного ризику, з якими пов'язана дипломатична діяльність.

Очевидно, що за даних умов суттєво зростає навантаження на науково-методологічну складову забезпечення як власне зовнішньополітичної діяльності, так і її інструментарія – дипломатії, яка продовжує залишатися конструктивним засобом формування нового світового порядку.

Ускладнення структури світової системи і характеру міжнародно-політичних взаємодій потребує для їхнього аналізу та моделювання не

тільки поглибленої спеціалізації², але й більш широких наукових знань, які не завжди можуть дати звичайні вищі навчальні заклади. Необхідно зазначити, що професія дипломата ніколи не була масовою – вона у всі часи була елітарною, тобто відносилась до діяльності, яка здійснювалась представниками правлячих кіл суспільства.

Ключовим інструментом формування сучасного дипломатичного корпусу України, який максимально відповідав би вищезазначеним складним вимогам, що стоять перед світовою дипломатією, є Дипломатична академія України.

Дипломатична академія України при МЗС України є головним відомчим державним вищим навчальним закладом IV рівня акредитації ВНЗ у системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби і державних службовців, що займаються питаннями зовнішніх зносин України. ДАУ готує керівні дипломатичні кадри і веде підготовку магістрів зовнішньої політики.

Для забезпечення постійного оновлення і розвитку вмінь і знань співробітників Міністерства закордонних справ України, необхідних для ефективного вирішення ними завдань професійної діяльності, в Дипломатичній академії з 2000 року діють курси підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби, в т.ч. для керівних працівників міністерства, а також – призначених на посади послів, радників-посланників і генеральних консулів. За період їх діяльності кваліфікацію підвищили понад 400 працівників дипломатичної служби.

За дев'ять років існування Академія здійснила 7 випусків висококваліфікованих спеціалістів і підготувала 332 магістри зовнішньої політики, з яких більш ніж 200 випускників поповнили склад Міністерства закордонних справ України.

В Академії працює високодосвідчений професорсько-викладацький склад (19 професорів, 36 доцентів, 9 дипломатів-практиків), який по праву є частиною академічної, дипломатичної та наукової еліти України.

Одним із важливих завдань діяльності Дипломатичної академії України є підготовка фахівців для дипломатичних служб зарубіжних країн. З початку своєї діяльності ДАУ працює як відкритий міжнародний навчальний заклад, у стінах якого набувають професійної підготовки громадяни зарубіжних країн – Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Монголії, Туркменістану та інших.

Дипломатична академія України має двосторонні угоди про співпрацю з профільними освітніми закладами Російської Федерації, Казахстану, Естонії, Чехії, Польщі, Сербії та Чорногорії, Хорватії, Республіки Корея, Арабської Республіки Єгипет, Бразилії та Перу. Налагоджено співробітництво з провідними університетськими центрами Канади і Німеччини в рамках урядових програм технічної допомоги,

що сприяє підвищенню рівня фахової та мовної підготовки слухачів, розширює можливості для професорсько-викладацького складу здійснювати наукові дослідження та знайомитись з новітніми методами навчання².

Важливою складовою підготовки дипломата є творча інновація сучасного світового досвіду дипломатичної освіти в існуючі навчальні програми.

Над програмами вдосконалення фахової підготовки сучасного дипломатичного корпусу успішно працюють провідні дипломатичні навчальні заклади світу. Проблемами розповсюдження передового досвіду дипломатичної освіти вже впродовж декількох десятиліть займається неформальне об'єднання ректорів дипломатичних академій та інститутів світу, які щорічно збираються на своє зібрання в одній із столиць. Цей форум був заснований у Відні в 1974 р. ініціаторами дипломатичної освіти – ректором Віденської дипломатичної академії, доктором П.Лейфером, деканом Школи дипломатичної служби ім. Е.Волша Джорджинського університету (м. Вашингтон, США) доктором П.Крогом та Р.Фелтхемом, ветераном британської дипломатичної служби, автором класичного підручника "Настільна книга дипломата", що витримав вісім перевидань, в тому числі російською мовою. Відтоді керівники вищих дипломатичних навчальних закладів провели 32 зустрічі, на яких обговорювали нагальні питання вдосконалення освітньої підготовки дипломатів.

Упродовж останніх п'яти років у цих форумах бере участь ректор Дипломатичної академії України. У червні 2004 року ректори дипломатичних закладів зібрались у Відні на своє спеціальне зібрання, щоб відзначити 250 років флагмана дипломатичної освіти, "всесвітньої альма-матер дипломатів" Віденської дипломатичної академії. Це найстаріший навчальний заклад у світі, який випустив не одне покоління провідних дипломатів на всіх континентах. У ході ювілейної зустрічі ректори домовились ширше впроваджувати нові навчальні програми з найактуальніших проблем сучасності: "Дипломатія в конфліктних і надзвичайних ситуаціях", "Гендерна політика в дипломатії", "Євроінтеграція і сучасна дипломатія" та інші, а також обрали місце проведення 33-ї зустрічі керівників вищих дипломатичних навчальних закладів – Ліма (Перу).

З метою впровадження найновішого освітнього інструментарію в сфері підготовки сучасного дипломата Дипломатична академія України успішно реалізує програми співробітництва з Естонською дипломатичною школою, Дипломатичною академією МЗС ФРН (Бонн-Іппендорф), Дипломатичною академією МЗС Республіки Польща, а також Йоркським університетом (Торонто, Канада). Спільна ук-

раїнсько-канадська програма підготовки дипломатів-аналітиків, яка впродовж п'яти років впроваджувалась при підтримці уряду Канади – це якісно новий аспект фахового тренінгу дипломата. У рамках цієї програми поряд із традиційними лекційними курсами, практичними заняттями використовуються найновіші мультимедійні та електронно-комунікаційні (e-learning) форми навчання. Аналогічна програма реалізується в ДАУ при сприянні німецького товариства "Інвент" (колишній Фонд К. Дуйсберга).

Прагнення адекватно відреагувати на характерні для нашого часу процеси і тенденції у міжнародному співтоваристві й у власній країні знайшло відображення в прийнятій на Колегії МЗС України у червні 2002 р. Концепції розвитку Дипломатичної академії України у 2002-2005 рр.

Основна увага в цьому документі приділяється питанням науково-методологічного забезпечення навчального процесу, удосконаленню його якісних параметрів у відповідності з його новими вимогами, у тому числі викладених у Болонській декларації, яка була прийнята 19 червня 1999 р.

На перспективу освітня й науково-дослідницька програма ДАУ включає наступні напрямки:

- приведення наукової та навчально-методичної системи підготовки дипломатичних кадрів у відповідність із положеннями Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО);
- удосконалення підготовки висококваліфікованих спеціалістів у аспірантурі й докторантурі;
- розширення спектру фундаментальних і спеціальних дисциплін;
- поглиблення професійної підготовки дипломатів, що відповідає сучасним вимогам;
- розширення діяльності постійно діючих курсів підвищення кваліфікації;
- створення наукового Центру прикладних зовнішньополітичних і дипломатичних досліджень;
- формування нових кафедр, які відповідають напрямкам навчальної діяльності та навчально-кваліфікаційному рівню "магістр" за спеціальністю "зовнішня політика".

Неможливо не відмітити і визначені труднощі, в основному, науково-методичного і навчального змісту, котрі відображають складність становлення та розвитку вітчизняної системи освітньої підготовки дипломатів в умовах переходу від радянської системи світової підготовки дипломатів до загальноприйнятих в Європі освітніх стандартів.

Орієнтуючись на передовий досвід розвинених країн у справі підготовки висококваліфікованих спеціалістів дипломатичної служби, ДАУ як вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, зіштовхується з пев-

ними труднощами в сфері науково-методологічного забезпечення цілого ряду фундаментальних і прикладних дисциплін.

Проблема постає в дефіциті напрацьованих на національному рівні теорій і концепцій політики, що можуть застосовуватися і до міжнародних відносин, і до дипломатії як інтегральних складових світового політичного процесу, який характеризується соціокультурною різноманітністю та багатовекторністю свого розвитку.

Дипломатична діяльність у сучасних її видах: економічна, енергетична і гуманітарна дипломатія потребує країнознавчої та регіонознавчої професійної підготовки дипломата, особливо в умовах глобалізації.

Практика показує, що для засвоєння політичної та соціокультурної специфіки зарубіжних країн необхідний тривалий час і фундаментальна підготовка, в якій повинен брати участь весь комплекс державних відомств, причетних до обслуговування зовнішньої політики.

У Дипломатичній академії України цей комплекс завдань вирішується в рамках навчальних програм з підготовки магістрів за спеціальністю "Зовнішня політика", які передбачають вивчення країн і регіонів світу. Однак, з причини довготривалої відсутності в Україні академічних і навчальних закладів, які спеціалізуються в області країнознавства і регіонознавства, відчувається гостра нестача кваліфікованих спеціалістів-регіонознавців.

Створені останнім часом в Україні центри та інститути випускають, в основному, економістів, юристів і лінгвістів, як правило, без серйозної країнознавчої підготовки. Нестачу кваліфікованих викладачів-країнознавців Дипломатична академія частково поповнює за рахунок залучення до навчального процесу дипломатів-практиків із числа співробітників МЗС України.

Нормативні курси, які читаються в Академії, а також спецкурси з питань зовнішньої політики країн Європейського Союзу, НАТО, СНГ, а також з комплексних питань міжнародних відносин на Близькому та Середньому Сході, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Африці й Латинській Америці, дають системну уяву про інтеграційні та глобалізаційні процеси, ролі в них України.

Присмнено відмітити, що останнім часом вітчизняна наука про міжнародні відносини, зовнішню політику і дипломатію доповнилась цілим рядом робіт як навчального, так і академічного змісту. Позитивним є і той факт, що деяка їх частина – це не просто узагальнені добре відомі праці іноземних авторів, а самостійні оригінальні дослідження.

Поява робіт, виконаних на основі серйозного вивчення світових соціально-політичних процесів і міжнародного досвіду суспільної модернізації, надають впевненості у розвитку в Україні науково-методологічної бази досліджень з найрізноманітніших галузей знань.

Формування європейського єдиного освітнього простору – Болонського процесу можна розглядати, з однієї сторони, як об'єктивний прояв глобалізації в інформаційно-освітній сфері, з другої, – як своєрідний виклик глобалізації, метою яких є збереження європейської культурної ідентичності. Очевидно, що зацікавленість України у вирішенні цього життєво важливого завдання не залишає їй іншої альтернативи, окрім приєднання до цього процесу. Це особливо актуально в нинішніх нових умовах соціально-економічного розвитку України.

На наш погляд, на сьогодні існують усі об'єктивні передумови для того, щоб Дипломатична академія України, яка за останні роки накопичила значний досвід у підготовці дипломатичних кадрів для нашої держави, перетнувши десятирічний рубіж свого існування, взявши на озброєння існуючі в світі високі освітні стандарти, і надалі впевнено залишалась авторитетним лідером у справі формування сучасного дипломатичного корпусу справді незалежної й демократичної України.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Гуменюк Б.І. Дипломатична академія України при МЗС України // Українська дипломатична енциклопедія: В 2 т. – Київ, 2004. – Т.1. – С.350-351.
- ² Див. дет.: Дипломатия и дипломат на пороге XXI века: новые вызовы. Материалы международной научно-практической конференции. 27-28 сентября 1999 г. – М., 2000; Проблемы подготовки дипломатов России и Украины в условиях глобализации. Материалы российско-украинского круглого стола 30-31 октября 2003 года. – Киев, 2003.